

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Гультая М.М. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини дев'ятої статті 61, частини третьої статті 105 Закону України „Про вибори народних депутатів України“, пункту 3 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про внесення змін до Закону України „Про вибори народних депутатів України“ щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі“ (справа про виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку політичної партії)

На підставі статті 93 Закону України „Про Конституційний Суд України“ висловлюю окрему думку щодо Рішення Конституційного Суду України від 21 грудня 2017 року № 3-р/2017 (далі – Рішення), у якому Конституційний Суд України (далі – Суд) визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), частину дев'яту статті 61, частину третю статті 105 Закону України „Про вибори народних депутатів України“ від 17 листопада 2011 року № 4061–VI зі змінами (далі – Закон № 4061), а також пункт 3 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про внесення змін до Закону України „Про вибори народних депутатів України“ щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі“ від 16 лютого 2016 року № 1006–VIII (далі – Закон № 1006).

Вважаю, що у Рішенні Суд вдався до обмеженого тлумачення оспорюваних положень, не використавши при цьому системного способу їх тлумачення, що призвело до необґрунтованих висновків.

1. Вирішуючи питання конституційності частини дев'ятої статті 61, частини третьої статті 105 Закону № 4061 та пункту 3 розділу II „Прикінцеві

та перехідні положення“ Закону № 1006, Суд не дослідив дію у часі Закону № 1006, що мало наслідком неправильну оцінку оспорюваних положень.

У пункті 3 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 1006 встановлено, що „дія цього Закону поширюється на виборчі списки кандидатів у народні депутати України від політичних партій, які були суб’єктами виборчого процесу на позачергових виборах народних депутатів України 26 жовтня 2014 року“.

Отже, за змістом пункту 3 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 1006 внесені ним зміни застосовуються з моменту набрання цим законом чинності – 27 лютого 2016 року (Голос України, 2016 р., 26 лютого) та поширюють свою дію лише на списки кандидатів у народні депутати України від політичних партій, які були суб’єктами виборчого процесу на позачергових виборах народних депутатів України 26 жовтня 2014 року, тобто діють до обрання народних депутатів України Верховної Ради України ІХ скликання.

Таким чином, дія Закону № 1006 та внесені ним зміни стосуються визначеного кола осіб та є обмеженими у часі, отже, мають тимчасовий характер.

2. У Рішенні Суд, зокрема, дійшов висновку, що „черговість кандидатів у народні депутати України у виборчому списку від партії після їх офіційної реєстрації не може змінюватися ні партією, ні виборцями на жодній зі стадій виборчого процесу“ (друге речення абзацу шостого підпункту 2.4 пункту 2 мотивувальної частини).

Законом № 4061 визначено порядок реєстрації кандидатів у депутати у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі. Відповідно до частини шостої статті 58 Закону № 4061 Центральна виборча комісія не пізніше як на п’ятий день з дня прийняття заяви про реєстрацію кандидатів у народні депутати України та доданих до неї необхідних документів приймає

рішення про реєстрацію кандидатів у народні депутати України або про відмову в їх реєстрації.

У статті 61 Закону № 4061 встановлені, зокрема, підстави для скасування реєстрації кандидата (кандидатів) у народні депутати України, а у частині п'ятій його статті 61 зазначено, що Центральна виборча комісія приймає рішення про скасування реєстрації кандидата у народні депутати України в разі:

1) звернення кандидата у народні депутати України не пізніш як за дванадцять днів до дня голосування із письмовою заявою про відмову балотуватися;

2) звернення партії не пізніш як за дванадцять днів до дня голосування про скасування рішення щодо реєстрації кандидата у народні депутати України відповідно до рішення, прийнятого у порядку, передбаченому статутом партії;

3) припинення громадянства України кандидата у народні депутати України;

4) вибуття кандидата у народні депутати України за межі України на постійне проживання чи з метою отримання політичного притулку;

5) визнання кандидата у народні депутати України недієздатним;

6) набрання щодо кандидата у народні депутати України законної сили обвинувальним вироком суду за вчинення умисного злочину;

7) порушення вимог частин четвертої, п'ятої статті 52 цього закону;

8) виявлення виборчою комісією обставин, які позбавляють особу, висунуту кандидатом у народні депутати України, права бути обраною народним депутатом України відповідно до статті 9 цього закону.

Зміст наведених положень статей 58, 61 Закону № 4061 вказує на те, що після реєстрації кандидата у народні депутати України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі Центральна виборча комісія має право прийняти рішення про скасування реєстрації окремого кандидата у народні депутати України.

Частиною сьомою статті 58 Закону № 4061 передбачено, що перелік та черговість кандидатів у народні депутати України у виборчому списку кандидатів у народні депутати України, визначені політичною партією, не можуть бути змінені після подання документів для реєстрації Центральною виборчою комісією.

Вважаю, по-перше, що встановлена у частині сьомій статті 58 Закону № 4061 заборона внесення змін до списку політичної партії щодо переліку та черговості кандидатів у народні депутати України стосується недопущення зміни всього списку кандидатів у народні депутати України.

По-друге, вказане обмеження запроваджене на час проведення виборів народних депутатів України та встановлення їх результатів у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі.

Крім цього, положення частини дев'ятої статті 61, частини третьої статті 105 Закону № 4061 не суперечать частині сьомій статті 58 цього закону, оскільки виключення кандидата у народні депутати України з виборчого списку політичної партії згідно з темпоральною дією Закону № 1006 є можливим після встановлення результатів позачергових виборів народних депутатів України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі, які відбулися 26 жовтня 2014 року.

Отже, твердження Суду про те, що черговість кандидатів у народні депутати України у виборчому списку від політичної партії після їх офіційної реєстрації Центральною виборчою комісією не може змінюватися на жодній зі стадій виборчого процесу, є необґрунтованим, оскільки не узгоджується з частинами шостою, сьомою статті 58, частиною п'ятою статті 61 Закону № 4061, які, однак, у процесі конституційного провадження Суд не визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними).

3. У Рішенні Суд не взяв до уваги те, що положення частини дев'ятої статті 61, частини третьої статті 105 Закону № 4061 стосуються лише тих

кандидатів у народні депутати України, щодо яких Центральною виборчою комісією ще не прийнято рішення про визнання їх обраними народними депутатами України. Отже, оспорювані положення Закону № 4061 не стосуються встановлення результатів виборів народних депутатів України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі та не обмежують народного волевиявлення.

3.1. У конституційному провадженні Суд не звернув увагу на те, що формування виборчих списків кандидатів у народні депутати України від політичних партій не регулюється Законом № 4061, оскільки складення таких списків є правом самої політичної партії.

Відповідно до статті 36 Конституції України громадяни мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів (частина перша); політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах; членами політичних партій можуть бути лише громадяни України; обмеження щодо членства у політичних партіях встановлюються виключно цією Конституцією і законами України (частина друга).

Реалізація громадянами конституційного права на свободу об'єднання у політичні партії, передбаченого статтею 36 Конституції України, утворення та діяльність політичних партій регулюються Законом України „Про політичні партії в Україні“ від 5 квітня 2001 року № 2365–III (далі – Закон № 2365).

Питання членства у політичній партії врегульовано статтями 6–10 розділу II „Членство в політичних партіях та їх утворення“ Закону № 2365.

Так, відповідно до статті 6 Закону № 2365 членом політичної партії може бути лише громадянин України, який відповідно до Конституції України має право голосу на виборах (частина перша); порядок вступу до

політичної партії, зупинення та припинення членства в ній визначаються статутом політичної партії (частина п'ята); громадянин України має право в будь-який час зупинити чи припинити своє членство в політичній партії шляхом подання заяви до відповідних статутних органів політичної партії; членство в політичній партії зупиняється чи припиняється з дня подання такої заяви та не потребує додаткових рішень; з цього ж дня припиняється перебування громадянина України на будь-яких виборних посадах в політичній партії (частина шоста).

Встановлення законодавством України права політичних партій самостійно формувати та визначати черговість своїх членів у виборчих списках кандидатів у народні депутати України від політичних партій у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі вказує на те, що політичні партії, які беруть участь у виборах і які взяли участь у розподілі депутатських мандатів, повинні мати й право на прийняття рішення про виключення кандидата у народні депутати України, який за підсумками результатів виборів вважається необраним, із виборчого списку кандидатів у народні депутати України від політичної партії у будь-який час після дня виборів до прийняття рішення Центральною виборчою комісією про визнання його обраним.

Згідно з першим реченням частини третьої статті 105 Закону № 4061 політична партія, яка висувала кандидатів у народні депутати України, включених до виборчого списку кандидатів у народні депутати України від політичної партії, що взяла участь у розподілі депутатських мандатів, може прийняти рішення про виключення кандидата у народні депутати України, який за підсумками результатів виборів згідно з частиною десятою статті 98 цього закону вважається необраним, з виборчого списку кандидатів у народні депутати України від політичної партії у будь-який час після дня виборів до прийняття рішення Центральною виборчою комісією про визнання його обраним.

Право громадян на участь в управлінні державними справами (стаття 38 Конституції України) реалізується, зокрема, через політичні партії, які є суб'єктами виборчого процесу та беруть участь у виборах. За змішаної (пропорційно-мажоритарної) виборчої системи, яка встановлена Законом № 4061, виборці голосують за виборчі списки кандидатів у народні депутати України від політичних партій, а не за окремих кандидатів у народні депутати України.

Таким чином, зважаючи на те, що політичні партії відповідно до статті 36 Конституції України сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян та беруть участь у виборах, а також зважаючи на можливість припинення на законних підставах членства в політичній партії громадянина України, якого було висунуто кандидатом у народні депутати України через виборчий список кандидатів у народні депутати України від політичної партії, політичні партії повинні мати право на включення до своїх виборчих списків громадян України як кандидатів у народні депутати України і на виключення їх зі своїх виборчих списків до прийняття Центральною виборчою комісією рішення про визнання їх обраними народними депутатами України.

3.2. Обґрунтовуючи неконституційність положень частини дев'ятої статті 61, частини третьої статті 105 Закону № 4061, Суд у Рішенні, зокрема, зазначив:

– „Виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку від партії *після встановлення результатів виборів* народних депутатів України за ініціативою цієї партії та на її розсуд спотворює результати народного волевиявлення, яке здійснюється через вибори народних депутатів України, та призводить до необґрунтованих і непропорційних обмежень виборчого права громадян України“ (друге речення абзацу третього підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини);

– „Обмеження виборчого права полягає і в тому, що статус кандидата у народні депутати України, підтверджений виборцями шляхом голосування на виборах народних депутатів України, може бути скасований рішенням партії після проведення таких виборів та *встановлення їх результатів*“ (четверте речення абзацу третього підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини);

Зміст наведених положень, як і саме Рішення, дає підстави стверджувати, що Суд застосував поняття „результати виборів“, визначивши його критерієм неконституційності частини дев'ятої статті 61, частини третьої статті 105 Закону № 4061.

Також у Рішенні Суд вказав, що „обов'язковою складовою *результатів виборів* народних депутатів України є не лише встановлення переліку кандидатів у народні депутати України, які обрані народними депутатами України, але й офіційне визнання та підтвердження визначеної партією черговості кандидатів у народні депутати України у виборчому списку від партії, за якими зберігається зазначений статус та які можуть у подальшому стати народними депутатами України у разі виникнення необхідності у заміщенні народних депутатів України, обраних у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі, повноваження яких були достроково припинені“ (абзац дев'ятий підпункту 2.4 пункту 2 мотивувальної частини). Цим Суд ототожнив встановлення результатів виборів народних депутатів України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі з виборчими списками кандидатів у народні депутати України від політичних партій, поданих до Центральної виборчої комісії для реєстрації.

Водночас Суд не проаналізував встановлення результатів виборів народних депутатів України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі відповідно до Закону № 4061. Встановлення результатів виборів народних депутатів України та їх офіційне оприлюднення є окремим етапом виборчого процесу (пункт 9 частини п'ятої статті 11 Закону № 4061).

Встановлення результатів виборів народних депутатів України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі визначається статтею 98 Закону № 4061.

Так, відповідно до частини десятої статті 98 Закону № 4061 результатом виборів народних депутатів України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі є визначення в порядку черговості у виборчих списках кандидатів у народні депутати України від політичних партій осіб, обраних народними депутатами України від політичних партій, відповідно до кількості депутатських мандатів, отриманих виборчими списками кандидатів у народні депутати України від політичних партій.

Отже, за змістом Закону № 4061 встановлення результатів виборів народних депутатів України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі є визначенням такої кількості кандидатів у народні депутати України у виборчих списках кандидатів у народні депутати України від політичних партій, які за результатами підрахунку голосів виборців вважаються обраними як народні депутати України.

Таким чином, встановлення результатів виборів народних депутатів України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі стосується лише тих кандидатів у народні депутати України, які за результатами підрахунку голосів усіх виборців вважаються обраними за виборчими списками кандидатів у народні депутати України від політичних партій, що брали участь у виборах народних депутатів України.

Це також означає, що результати виборів народних депутатів України не поширюються на тих кандидатів у народні депутати України, які за результатами підрахунку голосів не були обраними як народні депутати України.

У частині дев'ятій статті 61, частині третій статті 105 Закону № 4061 чітко встановлено, що рішення Центральної виборчої комісії про виключення зазначеного у рішенні політичної партії кандидата у народні депутати України з виборчого списку кандидатів у народні депутати України від

політичної партії приймається до прийняття цією комісією рішення про визнання кандидата у народні депутати України обраним.

Таким чином, Суд не мав правових підстав для ототожнення зареєстрованих Центральною виборчою комісією виборчих списків кандидатів у народні депутати України від політичних партій із встановленням результатів виборів народних депутатів України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі, а отже, й визнання положень частини дев'ятої статті 61, частини третьої статті 105 Закону № 4061 неконституційними.

Згідно з частиною десятою статті 98 Закону № 4061 результатом виборів народних депутатів України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі не є виборчий список кандидатів у народні депутати України від політичної партії, поданий до Центральної виборчої комісії для реєстрації. Поняття „результати виборів“ та „виборчий список кандидатів у народні депутати України від політичної партії після встановлення результатів виборів народних депутатів України“ з правової точки зору не є тотожними. Виборці, які беруть участь у виборах у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі, голосують за політичні партії, а не за вказаних у їх виборчих списках окремих кандидатів у народні депутати України.

3.3. Крім того, використовуючи у Рішенні поняття „результати виборів“, Суд припустився помилки та застосував це поняття без урахування особливостей змішаної (пропорційно-мажоритарної) виборчої системи України (частина третя статті 1 Закону № 4061).

Відповідно до Закону № 4061 встановлення результатів виборів народних депутатів України передбачене як у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі (стаття 98), так і в одномандатних виборчих округах (стаття 99). Тому відповідно до статей 98, 99 Закону № 4061 результати виборів народних депутатів України

встановлюються окремо у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі та окремо в одномандатних виборчих округах.

Зважаючи на наведене, немає підстав стверджувати, що частина дев'ятого статті 61, частина третя статті 105 Закону № 4061 суперечать частині другій статті 5, частині першій статті 8, частині четвертій статті 15, статтям 71, 79, 80, 81, 84 Конституції України.

4. У Рішенні Суд визнав таким, що не відповідає частині першій статті 8, частині першій статті 58 Конституції України, пункт 3 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 1006, згідно з яким дія цього закону поширюється на виборчі списки кандидатів у народні депутати України від політичних партій, які були суб'єктами виборчого процесу на позачергових виборах народних депутатів України 26 жовтня 2014 року.

Мотивуючи неконституційність пункту 3 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 1006, Суд зазначив, що дія Закону № 1006, яким запроваджено можливість виключення політичною партією кандидатів у народні депутати України з виборчого списку кандидатів у народні депутати України від політичної партії після встановлення результатів виборів народних депутатів України за рішенням її з'їзду (зборів, конференції), усупереч вимогам статті 58 Конституції України поширюється на виборчі списки кандидатів у народні депутати України від політичних партій – суб'єктів виборчого процесу на позачергових виборах народних депутатів України 26 жовтня 2014 року, які були сформовані відповідно до Закону № 4061 до внесення до нього змін, згідно з яким таке виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку від політичної партії не допускалося.

З наведеним твердженням Суду погодитися не можна, зважаючи на таке.

У Рішенні від 9 лютого 1999 року № 1-рп/99 Суд зазначив: „Цей принцип закріплений у частині першій статті 58 Конституції України, за

якою дію нормативно-правового акта в часі треба розуміти так, що вона починається з моменту набрання цим актом чинності і припиняється з втратою ним чинності, тобто до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце“ (абзац другий пункту 2 мотивувальної частини).

У пункті 3 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 1006 не встановлено зворотної дії цього закону в часі, а лише визначено сферу застосування внесених ним змін до *виборчих списків кандидатів у народні депутати України від політичних партій* – суб’єктів виборчого процесу на позачергових виборах народних депутатів України 26 жовтня 2014 року.

Таким чином, немає підстав і для визнання неконституційності пункту 3 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 1006, оскільки цією нормою лише вказано, яких виборчих списків кандидатів у народні депутати України від політичних партій стосуються внесені зміни, тобто визначено темпоральні межі застосування цього закону, а не його зворотну дію в часі.

Крім того, Суд не навів обґрунтування невідповідності пункту 3 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 1006 частині першій статті 8 Конституції України.

Суддя

Конституційного Суду України

М.М. ГУЛЬТАЙ